

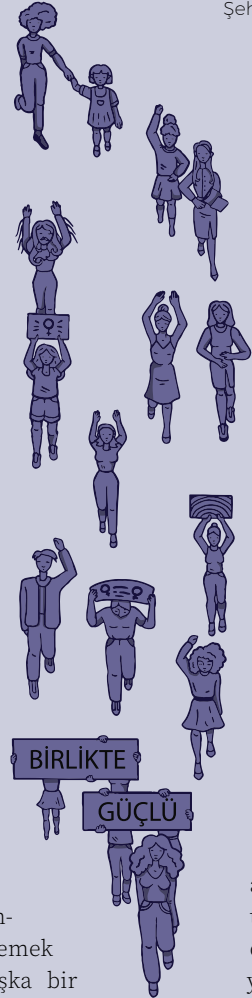
Gece, İstanbul ve Kadınlar

Gece, kadınlar tarafından sıkça tekinsiz olarak tarif edilen bir zaman dilimi. Küçük yaştan itibaren kadınların erkek egemen toplumsal düzenin şiddetini, baskısını ve diğer tehditlerini geceleri daha da yoğun yaşadığı biliniyor. Kısaca, karanlık çöktüğünde kentin sokakları kadınlar için tehlikeler ve endişelerle dolu mekânlara dönüşüyor. Bu durum özellikle de kentteki kamusal mekânlardaki yoğunluk, yetersiz aydınlatma, kuytu ve bakımsız alanların varlığı, güvenlik ve denetim eksikliği ve toplu taşımadaki olumsuzluklar gibi güvensizlik hissi oluşturan unsurlarla doğrudan ilintili. Geceyi kadınlar için güvenli hâle getirmek için başta adalet sistemi olmak üzere devletin tüm kurumlarının ve yerel yönetimlerin bu konuda çalışmalar yürüten kişilerle birlikte geliştirip uygulayacağı bir eylem planına ve eylemlere ihtiyaç var.

Yasemin Bahçekapılı* - Burcu Tüm**

* Sosyolog, Araştırmacı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Şehircilik Doktora Programı Öğrencisi

** Yüksek Mimar, Araştırmacı

Gece ne zaman başlar? Hava karardığında mı, yoksa hayatın ritminin yavaşladığı, yeni güne giriş yaptığımızı bildiren saat 00.00'da mı? Gece deyince "gece hayatı" diye mi tamamlarız, "gece mesaisi" mi, yoksa "gece uykusu" mu? Geceyi düşününce evimiz mi gelir aklımıza, yoksa ıssızlaşmış sokaklar mı? Bu soruların cevapları her insan için yaşamıyla ilintili olarak çeşitlenir. Bir kentin gecesi düşünüldüğünde ise cinsiyete bağlı olarak belirgin bir ayrım karşımıza çıkar: Kadınlar bilir ki kentin karanlığı çoğu kimse için bir "suç" mahalli demek iken kadınlar için çok başka bir

seviyede tehlike çanlarını beraberinde getirir. Henüz kentin karanlık hâllerini hiç bilmeyen genç kadınlar, çocukluktan itibaren karanlıkta tehlikeye daha açık hâlde oldukları uyarılarıyla büyütülürler ve böylece kadınlar geceyi tekinsizlik hissiyle tanırlar.

Geceleri kadınlar için yaşadıkları alan, aile yapıları, geçmiş deneyimleri, o an buldukları mekânın güvensizlik hissi veren özellikleri, anlatılan hikâyeler vb. sebeplerle kamusal yaşamdan çekil(n)dikleri zamanlardır. Belli bir saatten sonra hâlâ sokakta olan kadınlar, bir an önce eve güvenli ulaşmanın tedirginliğini yaşarlar. Biz bu tedirginliğin bizde yarattığı derin yaraları tam da kendi kadınlık

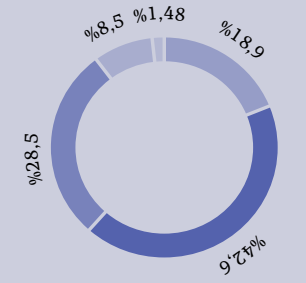
deneyimimizden tanırız. Kimi zaman zihnimizi ele geçirmiş bu korkular gerçek oluverir ve çoğunlukla cezalandırılmaz. Suçlular cezalandırılmazken ve kentler kadınlar için güvenli hâle getirilmezken bugün hâlâ şiddeti meşrulaştırmak için kadınlar üzerinden yaratılan bahaneler medyada, mahkeme salonlarında, günlük konuşmalarda yeniden üretiliyor. Asıl tartışma konusu olması gereken ise ataerkil bir biçimde işleyen adalet sisteminin erkek şiddetine herhangi bir ceza almayacağı güvenini veriyor olması: 2011'de imzalanan İstanbul Sözleşmesi'nin etkin biçimde uygulanmamasından ötürü kadına yönelik şiddet gittikçe artarken şimdi ise İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlükten kaldırılması kadınları daha da güvensiz bir alana itiyor.

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği'nin İstanbul Sözleşmesi'ne dair hazırladığı bilgilendirme sayfası.

Takip edilmek
Erkek şiddeti
Saldırı
Kavga
Darp
Tecavüz
Hirsizlik
Rahatsız edilmek
Bıçak çekilmesi
Yanımdan yavaşça geçen otomobiller
Sokak köpeği saldırısı
Bakışlar
Anında biriyle karşılaşmak
Kaçırılmak
Şiddet
Taciz
Erkeklerin arkadan yürüyor olması
Tehdit edici herhangi bir söz davranış | erkekler tarafından
Erkeklerin laf atması

Ankete Katılan Kadınların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

■ 18-25 ■ 26-35 ■ 36-49 ■ 50-64 ■ 65+

Kadınların gece deneyimlerini öğrenmek için, ilk olarak gecenin kadınlara göre ne zaman başladığını ele aldık. yüzde 29,62 oranıyla ankete katılan kadınların çoğu için gece saat 22.00'de başlar. Gecenin başlangıcı tanımlanırken en erken 18.00 (%0,37), en geç 02.00 (%0,74) saatleri belirtiliyor. Öte yandan yüzde 2,96 oranıyla gece tanımının doğrudan ve dolaylı yoldan yaz ve kış olarak değiştiğini görüyoruz: Cevaplarda yaz ve kış olarak gecenin farklılaştığı; hava karardıktan sonra ve akşam ezanından sonra gece olduğu ifadeleri yer almakta. Ankete katılan kadınların yaş gruplarına göre gece tanımına baktığımızda aslında gece algısının çok da farklı olmadığını görmekteyiz: 36-49 yaş arası ve 65 yaş ve üzeri kadınlar için gece 21.00'de başlar; 18-35 yaş arası ve 50-64 yaş arası için 22.00'de başlıyor. Özellikle gün geçtikçe canlanan, dönüşen, mekânsal ve zamansal olarak genişleyen kent yaşamı düşünüldüğünde, gecenin kadınlarca akşam saatleri diyebileceğimiz bir zaman aralığıyla tanımlanması; kadınların kamusal mekândaki varlığından duyulan rahatsızlığa, karanlıkla birlikte üretilen korkuya, gecenin kadınlar için yeterince ulaşılabilir, kullanılabilir olmamasına dair birçok tartışmayı açmakta.

Geceleri kadınlar için yaşadıkları alan, aile yapıları, geçmiş deneyimleri, o an buldukları mekânın güvensizlik hissi veren özellikleri, anlatılan hikâyeler vb. sebeplerle kamusal yaşamdan çekil(n)dikleri zamanlardır.

Şiddet kavramıyla bağdaştırılan gece, kadınlar için vazgeçmek zorunda bırakıldıkları en büyük alanı oluşturuyor. Patriyarkal zihniyetin gecedeki hâkimiyetini kadınlar yürürken duydukları her bir ayak sesinde, arkalarına bakma ihtiyacı hissettikleri her an enselerinde, herhangi bir tehlikeye karşı kendilerini savunmak için parmaklarının arasında tuttıkları anahtarlarla tüm bedeninde ve zihninde hissediyorlar. Sadece sokaklarda değil, kamusal yaşamın her alanında kadınlar bu tehlikeye yaşarlar. Kadınlar için güvenli ve adil bir kent

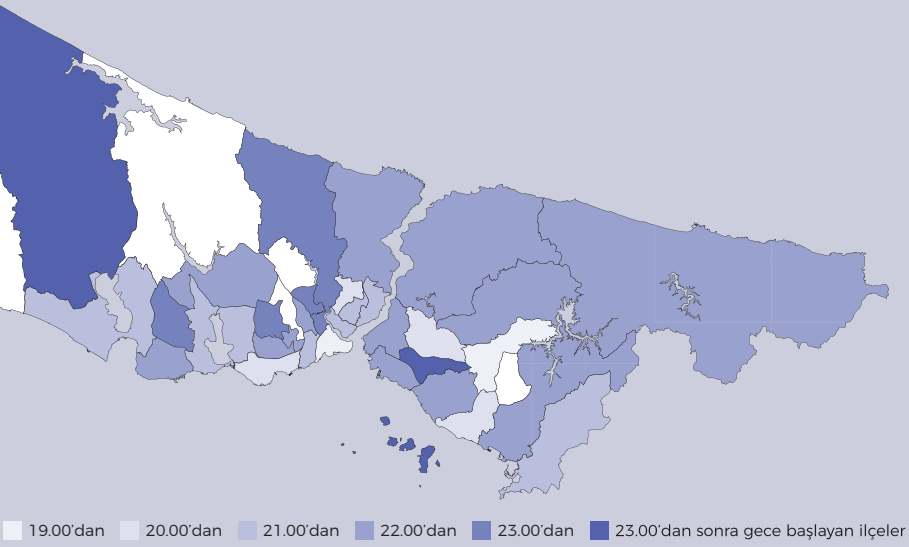
yaşamı adına bu sorunların çözümünde başta adalet sistemi olmak üzere devletin tüm kurumları, yerel yönetimler ve bu konuda çalışmalar yürüten kişiler ile birlikte çok paydaşlı, bütünsel bir eylem planına ihtiyaç duyuluyor. Biz bu yazımızda, İstanbul'da yaşayan 270 kadınla gerçekleştirdiğimiz açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan çevrim içi anket üzerinden yerel yönetimleri ilgilendiren tartışmaları ve çözüm yollarını, kadınların İstanbul'un gecesine dair algısını ve gecede kamusal yaşama dair deneyimlerini ele alacağız.

Patriyarkal zihniyetin gecedeki hâkimiyetini kadınlar yürürken duydukları her bir ayak sesinde, arkalarına bakma ihtiyacı hissettikleri her an enselerinde, herhangi bir tehlikeye karşı kendilerini savunmak için parmaklarının arasında tuttıkları anahtarlarla tüm bedeninde ve zihninde hissediyorlar.

Kadınlar için gecenin ne zaman başladığı bilgisinin yaşadıkları ilçelerle çaprazlanması sonucu İstanbul'un ilçelere göre gece haritasını oluşturduk. Bu haritaya göre; sosyal hayatın daha aktif olduğu semtlerde (Kadıköy, Beyoğlu, Beşiktaş vb.) yaşayan kadınlarla yerleşim alanlarının yoğunlukta olduğu semtlerde yaşayan kadınlar arasında gece algısı konusunda bir fark olmadığını görmekteyiz. Benzer şekilde kentin merkezi ve çeperi arasında da belirgin bir ayrım yoktur. Bu durum bize yaşanan çevrenin baskın özelliklerinden bağımsız olarak kadınlar arasında yerleşmiş ve yaygınlaşmış bir algılanan gece tanımı oluştuğunu gösterir. Kadınlar kenti tüm parçalarıyla bir bütün olarak; geceyi ise tüm yaşanmışlıkları ve ihtimalleriyle birlikte düşünerek kabullerini, adımlarını ve geceleri kentte bulunma hallerini stratejik olarak belirliyorlar.

Ankete katılan kadınların yüzde 84,8'i karanlık çöktüğünde sokakta olmaktan dolayı tekinsizlik hissi yaşadığını belirtmiştir. Peki, ne zaman başlar bu his? Bu soruya verilen yanıtlarda görüyoruz ki kadınların yüzde 22,59'u gece olarak tanımladıkları saatten önce tekinsizlik hissetmeye başlıyor. Kadınların yüzde 2,59'u ise tekinsizlik hissiniin başladığı zamanın buldukları yere göre değiştiğini belirtiyor: Yalnız olmak, merkezlerden uzak alanlarda yürümek, hareketlilik gerekçesi ve biçimi, giyim ve taşınan eşyalar vb. faktörlerin ise bu durumda belirleyici olduğu ifade edilmekte.

Bir eylem araştırması örneği olan “Karanlıkta ve Kentte Kadınlar” projemiz, geceleri düzenlediğimiz kent yürüyüşleriyle geceye dair birçok soruya kadınlarla birlikte cevap aradığımız bir çalışmayı oluşturuyor. Projemizin bir parçası olan bu anket çalışmamız ise çok daha geniş bir kitleyle İstanbul özelindeki sorunları değerlendirmeyi mümkün kılıyor. Anket katılan kadınların çözüm önerileriyle verdikleri katkı, bize atılabilecek çok çeşitli adımlar için öncülük ediyor. Biz de projemizden ilham alarak somut adımlara

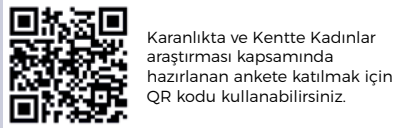

Sokakta az kadın olması
İssiz sokaklar
 Sokakta açık dükkanların olmaması
 Toplu taşıma araçlarının sıklığının azalması
 Sokakta tek kadın olmak
Bos sokaklar
 Çöp konteyneri
 Kamera- mobese olmayan yerler
 Sessizlik
Karanlık
 Otobüse yetişmeye çalışmak
 Sokaktaki erkek sayısının kadınlardan fazla olması
Yetersiz aydınlatma
 Toplu taşımada tek kalmak
 Oto yıkama yerleri
 Bozuk yürüme yolları
 Köprü altı, metro çıkışı gibi güvensizlik hissi veren bölgeler
 Eve dönmek için uygun araç bulamamak
 Toplu taşıma araçlarına kesici ateşli aletlerle girilebili olması
Tenhalık
 Ara sokaklar

lara bir örnek olması adına bir mobil uygulama geliştirerek geceleri kadınlara eş zamanlı olarak eşlik edecek bir çevrim içi yolculuk arkadaşını öneriyoruz. Bu yolculuk arkadaşı kadınlara İstanbul'un gecesinde ihtiyaç duydukları bilgileri ve desteği sağlayacak güvenli bir alanı oluşturabilir.

Kadınların hem gece hem de gündüz kamusal yaşama katılımı ve her alanda kendilerini temsil edebilmeleri kadının birbirinden güç olması için çok kritik

bir etken. Kadın dayanışmasının gücünü her geçen gün güçlenerek çoğalan kadın hareketinde de anket çalışmamızda kadınların önerilerinde de görebiliyoruz. Biz de kadınların bu talebine cevap olabilmeyi ve kendi oluş hallerimizle bir araya gelerek sokakları, geceyi dönüştürebilmeyi amaçlıyoruz.

Karanlıkta ve Kentte Kadınlar araştırması kapsamında hazırlanan ankete katılmak için QR kodu kullanabilirsiniz.

KARANLIKTA VE KENTTE KADINLAR ARAŞTIRMASI KAPSAMINDA HAZIRLANAN ANKETE GÖRE

SORUNLAR

Gecede tekinsizlik hissini oluşturan pek çok sebep var. Bu sebeplerin kamusal mekânlarla ilgili olanlarını 5 başlıkta topladık.

1. Kamusal mekânın yoğunluğu:

Kadınlara geceleri tekinsizlik hissi veren şeylerin başında sokaklarda insan, iş yeri ya da konut olmaması geliyor. İssiz ve tenha sokaklar beraberinde getirdiği sessizlikle ve boşluk hissiyle gecenin içinden gelecek bir tehlike olasılığını ve duyulma-görülmemeye, yardım alamayacak olma endişesini üreterek gecenin en tekinsiz hâlini oluşturuyor. Bir alt başlık olarak, sokaklarda tek kadın olmak ya da az kadının olması, kadından çok erkek olması, *geceleri kadınlara tekinsizlik hissi veren ayrı bir* ıssızlık oluşturur.

2. Kamusal mekânda karanlık:

Yetersiz aydınlatmanın yol açtığı karanlık, tıpkı ıssızlıkta olduğu gibi görülmeme ama aynı zamanda *görmeme* korkusunu yaratıyor. Karanlıkta oluşabilecek tehlikenin algımızdan kaçma ihtimali, savunmasızlık hissini doğuruyor.

3. Kentin kuytu ve bakımsız alanları:

Ara sokaklar; metro çıkışı, köprü altları, E5 bağlantı yolları vb.; bozuk yollar ve çöp konteyneri, oto yıkama yerleri gibi tanımlı noktalar görünüşleri ve algılanışları itibarıyla de tekinsizliği destekleyen alanlar.

4. Toplu taşımayla ilgili problemler:

Bir önceki başlıkta durak noktalarıyla giriş yaptığımız toplu taşıma problemlerinde diğer konuları toplu taşıma araçlarının sefer sıklığı, kadınların toplu taşımada tek kaldıklarında güvende hissetmemeleri ve tam da bu hisse kaynaklık eden güvenlik eksikliği oluşturur. Kadınlara geceleri çeşitli ulaşım araçlarını tercih etme sıklığını sorduğumuzda yoğunlukla varsa kendi araçlarını, yoksa taksi kullandıkları cevabına ulaştık. Taksi kullanmayı tercih eden kadınların birçoğunun toplu taşıma eksikliğinden dolayı mecburen bunu tercih ettiğini ve yabancı bir erkekle yalnız olmanın tedirginliğini taksi uygulamaları, canlı konum paylaşmak, araç plakasını bir yakınıyla paylaşmak gibi taktiklerle gidermeye çalıştığını görüyoruz. Toplu taşıma araçlarında ise sırasıyla metronun, metrobüsün ve marmarayın daha fazla kullanıldığı ifade edilmekte. Bunun sebebi olarak bu araçların daha hızlı ve kalabalık olması; kameraların ve güvenlik görevlilerinin varlığı ve bunların yanında daha ekonomik olmaları tanımlanıyor. Minibüsler ise taksilere benzer şekilde araçta tek kalma korkusu ve denetimsiz olmaları nedeniyle kadınlara güven vermemektedir. Burada özellikle son zamanlarda medyaya yansıyan tecavüz ve öldürülme olaylarının etkisi büyük.

Katılımcıların neredeyse yarısı, geceleri yürüme sıklığını "bazen" olarak ifade ederek bu durumda buldukları sokağın büyük bir belirleyici olduğunu belirtmekte. Bu yürüme pratiğinin bir kısmı, toplu taşıma eksikliği veya taksiye ve minibüse kıyasla daha güvenli görülmesi sebebiyle *mecburiyetten* gerçekleşiyor. Aslında bu durum bize bahsi geçen ve geçecek tüm problemlerin keşişim örneğini veriyor: Yürümenin çok daha güvensiz bir alandan kaçıp kısmen daha az güvensiz hissettiren bir pratik olması, diğer bir deyişle gündelik hayatın olağan hâli olan yürüme pratiğinin kötünün iyisine bir seçenek olması kamusal yaşamdaki problemlere dair büyük çerçeveyi gösteriyor.

5. Güvenlik eksikliği:

Ankette kadınlar güvenlik kamerası eksikliğini özellikle vurgulamaktadır. Güvenlik kamerası, görünürlük ve suçun caydırıcılığı veya suç işlendiyse kanıtlanması konularında bir destekleyici olarak önem kazanıyor.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ankette son olarak "Geceleri İstanbul sokaklarında daha güvende hissetmenizi sağlayacak şeyler neler olabilir?" sorusu yöneltildi. Burada verilen cevaplar rehberliğinde, yukarıda tanımladığımız sorunlara karşılık gelecek çözüm önerilerini sıralamak isteriz. Bu önerileri paylaşırken başta İBB'nin atacağı adımlarla, çeşitli sivil toplum kuruluşları ve araştırmacılarla yürüteceği ortak çalışmalarla veya oluşturacağı baskı mekanizmasıyla kadınlar için adil ve yaşanabilir kent uygulamalarını destekleyeceğini ve çoğaltacağını umuyoruz.

1. Konut ve ticaret alanları birlikteliğiyle kamusal yaşamın canlandırılması:

Küçük esnafın, işletmelerin, çeşitli sosyalleşme mekânlarının kent içinde yayılmasını sağlayacak, sokaklardaki canlılığı ve kalabalığı artıracaktır.

2. Kamusal mekânların aydınlatılması:

Kadınların en büyük talebi sokakların ışıklandırılması, aydınlık kamusal mekânlardır.

3. Kentin kuytu ve bakımsız alanlarının yeniden işlevlendirilmesi ve güvenli alanların çoğaltılması:

İzbe binalar, bakımsız sokaklar, tenha yerdeki toplu taşıma durakları, dar ve bozuk yollar vb. alanların düzenlenmesi, yeni güvenli alanların oluşturulması kamusal yaşamınin gece de devam etmesini destekleyecektir.

4. Toplu taşımanın bütünsel çalışmalarla iyileştirilmesi:

Ankete katılan kadınların %45,5'i İBB'nin gece saatlerinde arttırdığı toplu taşıma seferlerini kullanmadığını belirtmiştir. Bu oranın kadınların geceleri kullandıkları rotalar, ihtiyaç durumu vb. gibi çeşitli dinamiklere bağlı olması bir yana; "Hayır" cevabını veren katılımcıların %5,73'ünün güvende hissetmek için toplu taşımanın iyileşmesiyle ilgili taleplerini ifade ettiğini görüyoruz. Bu örnek üzerinden de görülebileceği üzere, sadece belli toplu taşıma araçlarında sefer sayısını artırmak yeterli değildir. Uygulamanın etkin olması için, bütünlük olarak yapılması gereken çalışmalar şunlardır:

- Seferlerin artırılması
- Durakların artırılması
- Durakların yeniden tasarlanması
- Toplu taşıma araçları arasındaki entegrasyonu iyileştirmek
- Geceleri istenilen noktalarda inme-binme imkânı sağlanması
- Taksi ve minibüslere denetim sistemi
- Taksi zamları da dâhil olmak üzere geceleri ulaşım maliyetini düşürmek
- Toplu taşımalarda gece mesailerinde kadın istihdamının artırılması

5. Güvenliğin artırılması:

Güvenlik konusuyla ilgili, güvenlik araçlarının geliştirilmesi ve çeşitlenmesi ve güvenlik güçleriyle ilgili talepler olarak iki hat bulunmaktadır. Güvenlik araçlarıyla ilgili adımlar güvenlik kameralarının çoğaltılması ve potansiyel suçlular için caydırıcı olacak şekilde denetim-izlenme vurgusuyla yerleştirilmeleri, emniyet noktalarını artırmak ve bu noktalara daha kolay ve zaman kaybetmeden ulaşımı geliştirmek, kamusal mekânlarda çeşitli noktalara, toplu taşıma duraklarına panik butonları eklemek, tek tuşla ulaşılacak acil yardım hattı kurmaktır. Güvenlik güçleriyle ilgili adımları ise polis, bekçi, zabıta ekiplerinin sayısının ve devriye alanlarının artırılması, güvenilir güvenlik görevlileri, kadın polis istihdamı, eğitilmiş köpekler oluşturuyor.

6. Cinsiyet eşitliği temelli eğitimler ve farkındalık çalışmaları düzenlemek:

Kadınların geceleri kamusal mekândaki varlığını desteklemek adına çeşitli projeler geliştirilebilir:

- Geceleri kadınların güvenmek zorunda kaldıkları grup olan güvenlik görevlileri (bekçi, polis, zabıta, özel güvenlik vb.) ve taksi ve minibüs şoförleri için toplumsal cinsiyet eğitimleri, cinsiyet eşitliği çalışmaları düzenlemek
- Görsel iletişim araçlarıyla farkındalık çalışmaları yapmak ve kadınlar için İstanbul'un gecesini kolaylaştıracak teknolojik uygulamalar geliştirmek
- Güvenlik noktalarını haritalandırmak
- Kadınlar için kamusal mekânda gece etkinlikleri düzenlemek